

Aristoteles

Ruh Üzerine

Çeviri:
Zeki Özcan

alBaraka
Yayınları

ARİSTOTELES

MÖ 384-322 yılları arasında yaşamış, Antik Yunan felsefesinin en büyük düşünürlerinden ve bilimsel düşüncenin kurucularındandır. Atina'da Platon'un öğrencisi olmuş, ardından Büyük İskender'e hocalık yapmıştır. Kendi okulu Lykeion'u kurarak Peripatetik (Meşşâî) felsefe ekolünün temellerini atmıştır. Mantık, felsefe ve doğa bilimlerinde çığır açan Aristoteles, İslam dünyasında "Muallim-i Evvel" (İlk Öğretmen) unvanıyla anılarak felsefe ve bilim tarihini derinden etkilemiştir.

ZEKİ ÖZCAN

1952 yılında Uşak'ta doğdu. Emekli öğretim üyesidir. Akademik kariyeri boyunca felsefenin çeşitli disiplinleriyle ilgilenmiş; telif eserler kaleme almış ve klasik ile modern filozoflardan önemli çeviriler yapmıştır. Özellikle dil felsefesi alanında yoğunlaştırdığı çalışmalarını, günümüzde de telif ve çeviri eserler üreterek kesintisiz biçimde sürdürmektedir. Türkiye Felsefe Derneği tarafından verilen 2020 Yılı Prof. Dr. Necati Öner Felsefeye Hizmet Ödülü'ne layık görülmüştür. Evli, iki çocuk ve bir torun sahibidir.

BÜLENT ULUS

1974'te Tunceli'de doğdu. Balıkesir Üniversitesi Erkek Meslek Yüksekokulunda Turizm ve Otelcilik eğitimi aldı. Ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü tamamladı ve yine İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Felsefe Grubu Alan Öğretmenliği (Pedagojik Formasyon) üzerine yüksek lisans yaptı.

2000'li yılların başında öğretmenlik yapmaya başladı. Aynı dönemde yayıncılık alanına yönelerek uzun yıllar editörlük ve redaktörlük çalışmalarını sürdürdü. 2017 yılından itibaren çalışmalarına yalnızca yayıncılık alanında devam etmekte olup hâlen editör olarak görev yapmaktadır.

Kitap ve dergi yayıncılığı alanında editörlük ve yazı işleri süreçlerinde aktif rol almış, çok sayıda eserin yayına hazırlanmasına katkı sağlamış, dosyalar hazırlamış ve röportajlar gerçekleştirmiştir. *Parola 555K / Bir Başkaldırının Sıradışı Öyküsü* adlı kitabın yazarlarındandır.

İçindekiler

Çeviri Üzerine.....	7
Giriş	13

1. KİTAP

1. Ruh İncelemesi Konusunda Genellikler - Konunun Önemi ve Yararı - Yöntem Konusundaki Güçlük.....	17
2. Ruh Konusundaki Öğretilerin Tarihi	29
3. Kendi Kendine Hareket Eden Ruh Teorisinin Eleştirisi.....	41
4. Ruh-Uyum Teorisi ve Ruh-Kendi Kendine Hareket Eden Sayı Teorisi	53
5. Ruh “Kendi Kendini Hareket Ettiren Sayı-Ruh Teorisi, Devam: Her Şeyde Bulunan Ruh Teorisi Ruhun Birliği”	63

2. KİTAP

1. Ruhun Tanımlanması	77
2. Ruh Tanımının Doğrulanması	85
3. Çeşitli Canlı Varlıklarda Ruhun Yetileri.....	93
4. Bitkisel veya Besleyici Yeti.....	97

5. Duyumlama Yetisi	105
6. Duyuların Nesneleri.....	113
7. Görme ve Görülebilir.....	115
8. İşitme ve Ses	123
9. Koklama ve Koku	131
10. Tatma ve Tat	135
11. Dokunma ve Dokunulabilir	139
12. Duyumlamanın Genel Mekanizması.....	147

3. KİTAP

1. Altıncı Duyunun Varlığı Üzerine: Ortak Duyu ve İlk Fonksiyonu	153
2. Ortak Duyu, Devam: İkinci ve Üçüncü Fonksiyonu	161
3. Düşünce, Algılama, İmgeleme -İmgelemenin İncelenmesi-	171
4. Edilgin Zekâ	181
5. Etkin Zekâ	189
6. Zekânın İşlemleri: Bileşiklerin İdraki, Bölünmezlerin İdraki	193
7. Pratik Zekâ	199
8. Zekâ, Duyu ve İmgeleme.....	207
9. Hareket Ettirici Yeti.....	209
10. Canlı Varlıklarda Hareketin Nedeni	213
11. Canlı Varlıklarda Hareketin Nedeni, Devam	217
12. Canlı Varlığın Korunmasında Çeşitli Duyuların Rolü.....	221
13. Canlı Beden Bileşiktir: Dokunmanın Asıl Rolü.....	227
Kaynaklar.....	231
Sözlükçe ve İndeks	235

Çeviri Üzerine

Aristoteles'in *Peri Psychēs* (Latince: *De Anima*, Türkçede *Ruh Üzerine*) adlı eseri, Batı düşüncesinin insan anlayışını belirleyen temel metinlerden biridir. Ruhun doğası, canlılık ilkesi, algı, düşünme ve bilme süreçleri hakkındaki görüşleriyle bu eser, Platon'dan Descartes'a, Aquinas'tan Husserl'e kadar birçok filozofun başvuru kaynağı olmuştur.

Bu nedenle *De Anima*'nın farklı dillerdeki çevirileri yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda felsefi bir yeniden yorumlama eylemidir. Yunanca orijinal metnin kavramsal derinliği, çevirmenleri hem terminolojik hem de düşünsel tercihler yapmaya zorlar.

Bu çerçevede, Fransız filozof ve çevirmen Jules Tricot'un (1898–1978) yaptığı *De Anima* çevirisi, 20. yüzyıl Aristoteles yorumculuğunda özel bir dönüm noktası oluşturur. Tricot'un çalışması, yalnızca metni Fransızcaya kazandırmakla kalmamış, Aristoteles'in insan ve ruh anlayışını modern felsefi tartışmalarla ilişkilendiren yorumcu bir çerçeve de sunmuştur.

I. Tarihsel ve Entelektüel Bağlam

Tricot, Aristoteles'in kitaplarını Fransızcaya kazandıran en üretken isimlerden biridir. *De Anima*, *Métaphysique*, *Éthique à*

Nicomaque ve *Politique* gibi temel metinlerin çevirileri onun imzasını taşır. Bu çevirilerin tamamı, Collection des Universités de France (Budé Serisi) kapsamında, Les Belles Lettres yayınevi tarafından yayımlanmıştır.¹

Tricot'un *De Anima* çevirisi ilk kez 1959 yılında yayımlanmış, daha sonra 1987'de revize edilerek yeniden basılmıştır. Bu dönem, Aristoteles yorumculuğunda iki farklı eğilimin kesiştiği bir zamana denk gelir: Bir yanda filolojik sadakat ve metin eleştirisine dayalı bilimsel okumalar (Bekker baskısı sonrası), diğer yanda ise fenomenoloji ve yeni Thomist felsefenin etkisiyle insanın ruh-beden bütünlüğüne dair yeni yorumlar.²

Tricot, bu iki eğilimi uzlaştırma çabasıyla öne çıkar. O, Aristoteles'in metnini modern felsefenin sorun alanlarıyla diyalog kurabilecek şekilde Fransızcaya kazandırmıştır.

II. Çeviri Yöntemi ve Yaklaşımı

Tricot'un çevirilerinde göze çarpan üç temel ilke vardır:

Filolojik Sadakat

Tricot, Aristoteles'in terminolojisine mümkün olduğunca bağlı kalır. *Psyche* terimini basitçe "âme" (ruh) olarak çevirmekle yetinmez; bu kavramı, "yaşamın ilkesi" anlamında yorumlayarak canlı varlık anlayışıyla ilişkilendirir.³

Felsefi Tutarlılık

Aristoteles'in sistematik kavramlarını –*entelecheia*, *dynamis*, *energeia*, *nous*, *aisthesis*– Fransızcaya aktarırken kavramlar arası ilişkileri korumaya özen gösterir. "Entelecheia"yı çevirmeyip "entéléchie" biçiminde bırakması, terimin felsefi yükünü koruma amacına yöneliktir.

¹ Aristote, *De l'âme (De Anima)*, texte établi et traduit par Jules Tricot, Paris: Les Belles Lettres, Collection des Universités de France, 1959, 2e éd. 1987.

² Werner Jaeger, *Aristoteles: Grundlegung einer Geschichte seiner Entwicklung*, Berlin: Weidmann, 1923.

³ Aristotle, *De Anima*, ed. W.D. Ross, Oxford: Clarendon Press, 1961.

Yorumsal Dipnot Sistemi

Tricot'nun çevirisinin en dikkat çekici özelliği, kapsamlı yorum notlarıdır. Bu dipnotlar, metnin yalnızca dilsel değil, kavramsal boyutlarını da açıklar. Örneğin, Aristoteles'in "Ruh, doğal bir cismin formudur." ifadesi (412a20) üzerine Tricot, "form"un burada yalnızca biçim değil, varlık kazandırıcı ilke (*principe d'actualisation de la vie*) anlamına geldiğini belirtir.⁴

Bu yaklaşım, Tricot'nun çevirisini hem filolojik bir referans hem de felsefi bir yorum kitabı hâline getirmiştir.

III. Dilsel Özellikler ve Terminolojik Denge

Tricot'nun çeviri dili, klasik Fransızcanın açıklığıyla Aristotelesçi teknik kavramları birleştirir. Özellikle "*entéléchie*", "*intellect agent*", "*intellect patient*", "*forme substantielle*", "*sensibilité*" gibi ifadeler, Fransızca felsefe terminolojisine yerleşmiş ve sonraki Aristoteles yorumcuları tarafından da benimsenmiştir.

Tricot'nun en belirgin başarısı, Aristoteles'in "energeia" kavramını "acte" olarak çevirmesine rağmen bu kelimenin potansiyalite-aktüalite ilişkisini yansıtacak biçimde kullanmasıdır. Ancak bazı eleştirmenler, "acte" sözcüğünün Yunanca "energeia"nın dinamik anlamını tam karşılamadığını belirtmiştir.⁵

Bununla birlikte Tricot'nun Fransızca ifadesi hem okunabilirlik hem de kavramsal derinlik bakımından Aristoteles'in düşüncesini modern okuyucuya yaklaştırmıştır.

IV. Çevirinin Felsefi Önemi

Tricot'nun çevirisinin felsefi önemi, yalnızca doğru bir metin aktarımı yapmasından değil, aynı zamanda Aristoteles'in insan anlayışını 20. yüzyıl düşüncesiyle ilişkilendirmesinden kaynaklanır.

20. yüzyıl ortasında, özellikle Fransız düşüncesinde

⁴ Tricot, *Introduction to De l'âme*, s. xii–xv.

⁵ Tricot, *Introduction to De l'âme*, s. xii–xv.

Kartezyen düalizmin eleştirisi gündemdeydi. Merleau-Ponty, insanı beden-ruh bütünlüğü içinde tanımlarken Aristoteles'e başvurmuş; Tricot'nun çevirisini kullanmıştır.⁶ Bu atıf, Tricot'nun çevirisinin fenomenolojik çevrelerde bir referans metin hâline geldiğini gösterir.

Ayrıca Thomist filozoflar –özellikle Jacques Maritain ve Étienne Gilson– Tricot'nun çevirisini sistematik olarak kullanmış, insanın tözsel birliğine dair yorumlarını bu metin üzerine inşa etmişlerdir.⁷ Böylece Tricot'nun çevirisi, Aristoteles'in insan anlayışını yeniden merkeze alan bir düşünce geleneğinin taşıyıcısı olmuştur.

V. Yorumsal Katman: Metin ile Okuyucu Arasında Felsefi Diyalog

Tricot, çeviri etkinliğini “filolojik aktarım”ın ötesinde “felsefi bir diyalog” olarak görür. Onun için çeviri, Aristoteles'in metnini çağdaş düşünceyle karşılaştırma ve yeniden anlama sürecidir.

Örneğin, Aristoteles'in duyum (*aisthesis*) kavramını açıklarken Tricot, duyumu yalnızca fizyolojik bir süreç olarak değil, aynı zamanda bilişsel bir “katılım” olarak yorumlar.⁸ Bu yorum, Husserl ve Merleau-Ponty'nin “algı bilinci” kavramlarıyla doğrudan ilişkilendirilebilir.

Tricot, bu şekilde Aristoteles'in kavramlarını modern felsefenin sorunlarıyla ilişkilendirirken anakronizmden kaçınmayı başarır. Yani Aristoteles'i “modernleştirmez” fakat onun düşüncesinin çağdaş meselelerle nasıl konuşabileceğini gösterir.

VI. Eleştiriler ve Sınırlılıklar

Tricot'nun çevirisi, büyük ölçüde olumlu karşılanmakla

⁶ Maurice Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Paris: Gallimard, 1945.

⁷ Jacques Maritain, *La philosophie morale*, Paris: Desclée de Brouwer, 1960.

⁸ Étienne Gilson, *Le réalisme thomiste et la critique de la connaissance*, Paris: Vrin, 1939.